

üzerine altın yaldızla istiflediği fetih âyetidir. Altında “Mekâtib-i İbtidâiyye Muallimleri Cemiyeti İstanbul 1341 Rebülevvel Cuma ve 27 Teşrinievvel 1338” tarihleri okunmaktadır. Diğeri, Bursa Yurdu'nun hediye ettiği kırmızı atlas kumaş üzerine altın simle işlenmiş beş satır halinde, “Bursa Yurdu / Bismillâhirrahmânirrahîm/ Al-lâhümme sallî alâ Muhammed / İnnâ fe-tahnâ leke fethan mübînen / Ve câhidû fi sebîlillâh” yazılı tablodur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Battûta, *Seyahatname* (trc. A. Sait Aykut), İstanbul 2000, I, 430; *Aşıkpaşaoğlu Tarihi* (haz. Nihal Atsız), Ankara 1985, s. 38; Ch. Texier, *Küçük Asya: Bithynia* (trc. Raif Kaplanoğlu), İstanbul 1997, s. 187-189; Hasan Tâib, *Hâtra yâhud Mir'ât-ı Bursa*, Bursa 1323, s. 11-12; A. Memduh Turgut Koyunluoğlu, *İznik ve Bursa Tarihi*, Bursa 1935, s. 141-142; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi I*, s. 108-110; Kazım Baykal, *Bursa ve Anıtları*, İstanbul 1982, s. 53; Bedri Yalman, *Bursa*, İstanbul 1984, s. 127; Hakkı Önkâl, *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Ankara 1992, s. 265-269; İsmail Selimoğlu, “Osman Gazi Türbesi”, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kurucusu Osmangazi ve Dönemi: Sempozyum Sonuç Bildirileri*, Bursa 1996, s. 167-173; Yusuf Oğuzoğlu, “Osmanlı Arşivi Kayıtlarına Göre 1855 Bursa Depremi”, *Bursa Yöresi'nin Depremelliği ve Deprem Tarihi* (ed. Nurcan Abacı), Bursa 2001, s. 81-88; Ahmed Tevhid, “İlk Altı Padişahımızın Bursa'da Kâin Türbeleri”, *TOEM*, III/16 (1928), s. 977-981; Semavi Eyice, “Bursa'da Osman ve Orhan Gazi Türbeleri”, *VD*, V (1962), s. 133-154.



DOĞAN YAVAŞ

OSMAN HAMDİ BEY

(1842-1910)

Ressam, müzeci, arkeolog ve yazar.

30 Aralık 1842'de İstanbul'da doğdu. Sadrazam İbrâhim Edhem Paşa'nın oğlu, Halil Edhem (Eldem) ile İsmâil Galib'in ağabeyidir. Çok yönlü bir kişi olarak yetişmesinde ailesinin önemli rolü olmuştur. İlköle Beşiktaş'ta başladı ve 1856'da Mekteb-i Maârif-i Adliyye'ye kaydoldu. 1857'de hukuk tahsili için Paris'e gönderildi. Bura-



Osman
Hamdi Bey

Osman
Hamdi
Bey'in
Eskihisar'daki
evi
ve atölyesi



da bir yandan hukuk öğrenimine devam ederken bir yandan da Paris Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nda resim dersleri aldı ve arkeolojiyle ilgilendi. Sanata ve özellikle resme olan ilgisi hukuktan daha ağır basınca zamanının ünlü ressamı olan Jean-Leon Gérôme ve Boulanger'in atölyelerinde çalıştı. 1858'de gittiği Sırbistan ve Viyana'da müzeler ve resim sergileriyle ilgili incelemelerde bulundu. Aynı yıllarda Paris'e eğitim için gönderilen Süleyman Seyyid ve Şeker Ahmed Paşa ile birlikte 1867'de II. Milletlerarası Paris Sergisi'ne katıldı. Bu sergi dolayısıyla bir madalya alan Osman Hamdi'nin ve arkadaşlarının sergide Türk pavyonunda bazı görevler almış olmaları muhtemeldir.

Osman Hamdi Bey, Paris'te bir Fransız kıza evlendi. Bu evlilikten iki kızı oldu ve on yıl sonra eşinden ayrıldı. On iki sene Paris'te kalarak 1869'da İstanbul'a döndü. Bağdat Valisi Midhat Paşa'nın kendisine teklif ettiği Vilâyet Umûr-ı Ecnebiyye müdürlüğü görevini kabul edip Bağdat'a gitti. İki yıl Bağdat'ta kaldı ve resim çalışmalarına devam etti. Bu arada Bağdat'ta bulunan Ahmed Mithat'a Batı kültürü üzerine fikirlerini aktarma fırsatı buldu. 1871'de İstanbul'a dönünce sarayda teşrifât-ı hâriciyye müdür muavini oldu. 1871-1872'de “İki Karpuz Bir Koltuğa Sığmaz” ve “Cerf Volant” (uçurtma) isimli iki tiyatro oyunu yazdı. 1873'te Viyana'da açılan milletler arası sergiye komiser olarak tayin edildi. Burada yine bir Fransız kıza evlendi ve bu evlilikten üç kız, bir erkek çocuğu oldu. 1875'te Hariciye Umûr-ı Ecnebiyye kâtibi oldu. 1876'da Abdülaziz'in tahttan indirilmesi üzerine bu görevden alındı ve Matbûât-ı Ecnebiyye müdürlüğüne getirildi. 1877'de Beyoğlu Belediyesi Altıncı Dâire müdürlüğüne tayin edildi ve 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşının sonuna kadar bu görevde kaldı. Savaş bitince memuriyetten ayrıldı ve yoğun biçimde resimle uğraşmaya başladı. 1880'de ve 1881'de İstanbul'da açılan iki resim sergisine katıldı. 1877'de Maarif Nezâreti'ne bağlı olarak kurulan müze komisyonunun sekiz üyesinden biri oldu. Müze-i Hümâyun'un mü-

dürü Philipp Anton Dethier'in ölümü üzerine 1881'de müzenin müdürlüğüne getirildi, böylece Türk müzeciliğinde yeni bir dönem başladı.

Müze müdürlüğüyle birlikte kültür ve sanat alanındaki çalışmaları yoğunlaştı. Osmanlı Devleti sınırları içindeki tarihî ve sanat değeri taşıyan bütün eserleri müzecilik anlayışı içinde bir araya getirmeyi hedefleyen Osman Hamdi'nin gayretleriyle otuz yıllık Müze-i Hümâyun, İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne dönüştü. Öncelikle Çinili Köşk'ün tamiriyle ilgilendi ve yapının daha önceki onarımlarda üzeri sıva ile örtülmüş olan çinilerini açığa çıkardı. 1882'de yeni bir müze binası inşa etme çabasına girdi. Tasarımını mimar Vallaur'y'e yaptırdığı yeni müzenin ilk bölümü 1891'de, ikinci bölümü 1903'te, üçüncü bölümü 1907'de açıldı. Bu dönemde *Usûl-i Mi'mârî-i Osmâni* adlı Türkçe ve Fransızca olarak bir kitap yayımladı. Çinili Köşk'teki onarımdan sonra Sanâyi-i Nefise Mektebi için bina inşa ettirdi. Yurt dışında eğitim görmüş, figür geleneğini bilen yabancı asıllı öğretmenlerden bir öğretim kadrosu oluşturdu, böylece figür bilinçli olarak resme ve heykelle sokulmuş oldu. Ayrıca mektepte açtığı oymacılık bölümüyle heykel sanatının eğitimini de başlattı. 1883'te öğretime başlayan Sanâyi-i Nefise Mektebi'nde 1882-1910 yılları arasında müdürlük yapan Osman Hamdi, 1884'te eski eserlerin devlet malı olması ve yurt dışına götürülmemesi esasına dayanan yeni Âsâr-ı Atıka Nizamnamesi'ni çıkararak uygulamaya koydu. Bu nizamname Türkiye'de yürürlükteki tek eski eser yasası olarak 1973'e kadar önemini korudu.

Müze-i Hümâyun müdürü olarak birçok kazı yaptırdı. Bazı kazıları kendisi yöneterek ilk Türk arkeologu olarak da adını duyurdu. Onun müze müdürlüğü zamanında Nemrud dağı, Sayda, Lagina, Tralles (Aydın), Alabanda, Rakka, Boğazköy, Alacahöyük, Akalan, Langaza, Sakçagözü, Sidamara, Bozüyük, Rodos, Taşoz (Bozcaada), Yortan, Notion, Kade, Gorikos, Tedmür, Mahmudiye (Spara) kazıları yapıldı. H. Schliemann'ın Truva'da gerçekleştirdiği kazı-

ya katıldı. 1887'de Dimosten Baltacı Bey'le birlikte "İskender" ve "Ağlayan Kızlar" lahitlerinin çıkarıldığı ünlü Sayda kazısını başlattı. C. Humann'ın Bergama kazılarında ve Nemrud dağında araştırmalarda bulundu. Aydın dolaylarında araştırma yapıp Milas yakınlarındaki Lagina kazılarını yönetti. 1883'te Y. Oskan'la birlikte *Le tumulus de Nemroud-Dagh*, 1889'da *Les ruines d'Arslan-Tasch* ve 1892'de Th. Reinach'la birlikte *Une nécropole royale de Sidon* isimli kitapları hazırladı.

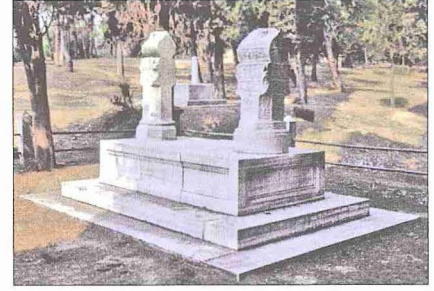
Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Osman Hamdi'nin üzerinde durulması gereken yönlerinden biri de ressamlığıdır. Zamanımızda daha çok ressam Osman Hamdi olarak tanınır. Özellikle figürlü kompozisyonlar ve portreler yanında peyzajlar, natürmortlar, karakalem portre ve desenler yaptı Türk resmine figürlü kompozisyonu getirdi, bu konuda öncü oldu. Akademik doğrultuda büyük boy figür ve figürlü kompozisyonlar ortaya koyan Osman Hamdi hocası Gérôme'un etkisinde kaldı ve oryantalist tarzda resimler yaptı. Tablolarında yakın olduğu şarkiyatçılardan farklı olarak Doğu'nun, özellikle Türk sanatının güzelliklerini yansıttı. Figürleri kendine güvenen, dik duran, düşünen biçimde resmeden ve kompozisyon içinde dikkati çekecek özellikte buldukları ortama uygun kıyafetlerde ele aldı. Değişik giysileri resmediğinde 1873 Viyana Sergisi'ne gönderilen "elbise-i Osmâniyye"nin büyük etkisi oldu. Bazı tablolarında seyir-

cinin dikkatini figürlerin kıyafetine, hareketlerine çekmek istediği sezilse de onun asıl üzerinde durduğu, mimari elemanlar, özellikle de mimariyle ilgili onu tamamlayacak dekorasyonlar oldu. Tablolarında bazan mimariyi fon olarak kullanıp figürü ön plana aldı, bazan mimariyi ele alıp figürü bunun içine yerleştirdi. Türbe ve cami kapıları, bunların üzerindeki yazıtlar, ağaç ve taş işlemleri, duvarlardaki çini süslemeler, hatlar, parlak kumaşlar, sedef kakmalı, fildişi ve kemikten yapılmış mobilyalar, buhurdanlıklar, şamdanlar, yağlıklar, miğferler, kılıçlar ve silâhları büyük bir gözlem sonucu doğru bir çizgide ve titiz bir teknikle resmetti. Osman Hamdi'nin birbiryle ilişkisi olmayan öğeleri bir düzenleme içinde bir arada ele aldığı görülür. Erkek figürlerinde çeşitli pozlarda kendi fotoğraflarını da kullandı. Bazan bir tabloda değişik giysi ve duruşlarda ikili ya da üçlü görünümünde yer aldı. Kadın konusunu Türk resminde ilk ele alan kişi oldu ve kadını yalnızca portre olarak değil aynı zamanda günlük yaşamın içinde erkeğe eşit bir konumda resmetti.

Osman Hamdi'nin yaptığı portreler, konulu resimlerinden sayıca daha fazladır. Çoğunlukla aile fertlerinin portrelerini yaparken ilginç bulduğu tipleri de resmetti. Dönemin siyasî açıdan önemli kişilerinden yalnızca Enver Bey'in portresini yaptığı görülür. Bu portrelerin hepsi yağlı boya tekniğindedir, gençlik dönemine ait karakalem portreleri de vardır.

Tablolarında daha çok fotoğraftan yararlanarak montaj usulünde birleştirmeci üslûpta eserler verdi. Kompozisyonlarında açık ve anlaşılır bir çevre düzeni, optik yanılsamaya imkân tanımayan bir netlik, yaygın ve saydam bir ışık, titiz ve yüzeye bağlı bir boya kullanımını görülür. Formu sağlamak için ışık ve gölgeden yararlanırken eşyanın kendi rengine bağlı kaldı. Yurt içinde ve yurt dışındaki müzelerde ve çeşitli koleksiyonlarda eserleri bulunan Osman Hamdi'nin Camiden Çıkış, Balıkçı, Yeşilcami'de Kur'an Okuma, Halı Satıcısı, Âbıhayat Çeşmesi, Hamam, Kaplumbağa Terbiyecisi, Türbe Kapısı Önünde Kadınlar, Eskihişar, Mimosalı Kadın ve Şehzade Türbesinde Derviş önemli eserlerinden bazılarıdır.

Ressam, arkeolog, müzeci ve yazar kimliklerinin yanında bürokrasideki başarısı, diplomatlığı, yöneticiliği ve bilim adamlığı ile de dikkati çeken Osman Hamdi ömrünün sonuna kadar bitmek bilmeyen bir çabayla çalıştı ve kısa süren bir hastalığın ardından 24 Şubat 1910'da Kuruçeşme'deki yalısında vefat etti. Cenaze namazı



Osman Hamdi Bey'in mezarı

Ayasofya Camii'nde kılınan Osman Hamdi vasiyeti gereği, hayattayken pek sevdiği Eskihişar'da yazlık olarak yaptırdığı çiftlik evinin arkasındaki ağaçlıklı yamaçın üstüne gömüldü ve üzerine de Anadolu'dan getirilmiş Selçuklu dönemine ait sanduka ve şahideler konuldu.

BİBLİYOGRAFYA :

Refik Epikman, *Osman Hamdi: 1842-1910*, İstanbul 1967, s. 1-8; Mustafa Cezar, *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*, İstanbul 1971, s. 133-477; a.mlf., *Müzeci ve Ressam Osman Hamdi Bey*, İstanbul 1987, s. 7-29; a.mlf. – Ferit Edgü, *Osman Hamdi: Bilinmeyen Resimleri*, İstanbul 1986; V. Belgin Demirsar, *Osman Hamdi Tablolarında Gerçekle İlişkiler*, Ankara 1989, s. 5-17; I. Osman Hamdi Bey Kongresi Bildirileri 2-5 Ekim 1990 (haz. Zeynep Rona), İstanbul 1992; *Osman Hamdi Bey ve Dönemi, Sempozyum 17-18 Aralık 1992* (haz. Zeynep Rona), İstanbul 1993; Arif Müfid Mansel, "Osman Hamdi Bey", *TTK Belleteri*, XXIV/94 (1960), s. 291-301; Vasif K. Kortun, "Osman Hamdi Üzerine Yeni Notlar", *TT*, VII/41 (1987), s. 281-290; Ahmet Ersoy, "Şarklık Kimliğin Peşinde: Osman Hamdi Bey ve Osmanlı Kültüründe Oryantalizm", *Toplumsal Tarih*, XIX/119, İstanbul 2003, s. 84-89; "Hamdi Bey, Osman", *TA*, XVIII, 433-435; Zeynep Yasa Yaman, "Osman Hamdi", *DBİst.A*, VI, 161-163; P. and S. Soucek, "Osmân Hamdi", *EI²* (İng.), VIII, 183.

FİLİZ GÜNDÜZ

OSMAN b. HUNEYF

(عثمان بن حنيف)

Ebû Amr Osmân b. Hunejf
b. Vâhib el-Ensârî
(ö. 41/661 [?])

Sahâbî.

Medine'de yaşayan Evs kabilesinin Amr b. Avf oğulları boyuna mensuptur. Kendinden önce müslüman olan kardeşi Sehl b. Hunejf'in davetiyle İslâm'a girdi. Bedir Gazvesi'ne katıldığı konusu ihtilâfî ise de ondan sonraki bütün gazvelere iştirak et-

Osman Hamdi Bey'in "Türbe" adlı yağlı boya tablosu (İstanbul Resim ve Heykel Müzesi)

